УДК 658.338
DOI: https://doi.org/10.32847/business-navigator.58-28

Фісуненко П.А.,
кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри економіки та підприємництва,
ДВНЗ «Придніпровська державна академія будівництва та архітектури»
ORCID ID: 0000-0002-1339-5860

Fisunenko Pavlo,
Ph.D., Associate Professor,
Associate Professor of the Department of Economics and Entrepreneurship,
Prydniprovs'ka State Academy of Civil Engineering and Architecture

ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА: СУТНІСТЬ ТА ЕВОЛЮЦІЯ ПОНЯТТЯ

Фісуненко П.А. Підходи до визначення конкурентоспроможності підприємства: сутність та еволюція поняття. В статті досліджено еволюцію базових економічних теорій щодо дослідження конкурентоспроможності (теорія абсолютних переваг, теорія порівняльних витрат, теорія порівняльних переваг, теорія конкурентних переваг). За результатами змістовного огляду розвитку існуючих напрацювань щодо розуміння конкурентоспроможності, встановлено, що всі вони базуються на загальних теоріях конкуренції. Аналіз останніх досліджень і публікацій дозволив констатувати, що науковці по-різному трактують термін «конкурентоспроможність підприємства», використовуючи поняття «спроможність», «здатність», «можливість», «стан». За допомогою абстрактно-логічного опрацювання існуючих визначень проведено узагальнення теоретичних положень щодо категорії «конкурентоспроможність підприємства» і встановлено, що конкурентоспроможність є сукупністю формуючих та результуючих ознак, які характеризують якісну сторону функціонування підприємства та зміна яких відображає його характеристики – можливість, здатність, спроможність та стан. Для опрацювання переліку понять, які характеризують конкурентоспроможність підприємства, сформовано терміносистему дослідження, яка включає основні поняття, що описують ринкову позицію підприємства стосовно конкурентів: «конкурентний потенціал», «конкурентна перевага», «конкурентоспроможність», «конкурентний імунітет», «конкурентний статус». За допомогою побудови семантичного трикутника Фреге узагальнено уявлення про конкурентоспроможність, що передбачає приведення у відповідність денотату та концепту через правильне формування їх змістовного навантаження, надано трактування конкурентоспроможності підприємства як його стану, в якому воно є спроможним до конкурентної боротьби, а наявність конкурентного потенціалу та сформованих на його основі конкурентних переваг відображує можливість та здатність це робити за їх рахунок та не допускати конкурентних прорахунків. Констатовано, що еволюція базових економічних теорій щодо дослідження конкурентоспроможності та наявність значної кількості праць науковців, свідчить, що існує зв'язок конкурентоспроможності і інновацій, що вказує на певні характеристики загальної системи економічних відносин, що виникають між учасниками спільного конкурентного ринку за певною уточнюючою ознакою.

Ключові слова: підприємство, конкурентоспроможність, терміносистема, конкурентний потенціал, конкурентні переваги, конкурентний статус, конкурентний імунітет.

Fisunenko Pavlo. Approaches to determining the competitiveness of the enterprise: the essence and evolution of the concept. The evolution of basic economic theories on the study of competitiveness (the theory of absolute advantages, the theory of comparative costs, the theory of comparative advantages, the theory of competitive advantages) has been investigated in this article. According to the results of a comprehensive review of scientific works in understanding competitiveness, it has been established that they are all based on general theories of competition. An analysis of recent research and publications has revealed that scientists interpret the term «competitiveness of the enterprise» differently, using the concepts of «capacity», «ability», «opportunity», «status». With the help of abstract-logical elaboration of the existing definitions the generalization of theoretical approaches to the category «competitiveness of the enterprise» has been carried out and it has been established that competitiveness is a set of forming and resulting features which characterize the qualitative side of enterprise functioning. In order to develop a list of concepts that characterize the competitiveness of the enterprise, a terminology system of research has been formed, which includes basic concepts that describe the market position of the enterprise in relation to competitors: «competitive potential», «competitive advantage», «competitiveness», «competitive immunity», «competitive status». By constructing a semantic triangle of Frege the idea of competitiveness has been generalized, which involves aligning the denotation and the concept through the correct formation of their content, an interpretation of the competitiveness of the enterprise as its state has been provided in which it is able to compete, and also the

presence of competitive potential and its competitive advantage reflects the ability and capacity to do so on their basis and to avoid competitive miscalculations. It has been stated that the evolution of basic economic theories on the study of competitiveness and the presence of a significant number of scientific works, indicates that there is a link between competitiveness and innovation, which indicates certain characteristics of the general system of economic relations between participants in a common competitive market.

Key words: enterprise, competitiveness, terminology system, competitive potential, competitive advantages, competitive status, competitive immunity.

Постановка проблеми. Однією із ключових категорій сучасної економіки є конкурентоспроможність, оскільки її рівень визначає успіх або невдачу в діяльності суб'єкта господарювання. Не дивлячись на широту розкриття проблематики конкурентоспроможності, можна констатувати існування широкого кола дотичних до конкурентоспроможності термінів і понять та залишається ще значний перелік недостатньо досліджених питань як теоретичної, так і практичної спрямованості щодо цієї категорії. Термінологічна неузгодженість в цій сфері досліджень призводить до розпорошення уваги щодо змістовного визначення конкурентоспроможності підприємства у зазначеному аспекті, а отже унеможливлює його однакове сприйняття та ускладнює його тлумачення.

При цьому характер знань предметної області дослідження конкурентоспроможності, різноманіття змісту і контекстів ускладнює завдання пошуку і застосування цих знань в методологічному плані. Використання традиційних підходів до дослідження конкурентоспроможності підприємства (вивчення змісту окремих понять, аналіз різних підходів до їх інтерпретації, узагальнення результатів і висновки) часто не дозволяє охопити весь спектр змістовних елементів і контекстів, оскільки реалізація традиційного підходу в основному обмежується систематизацією існуючих визначень, які можуть не узгоджуватися між собою, що порушує логіку всього дослідження та, в свою чергу, призводить до термінологічної плутанини і підміни понять. Отже, в деяких випадках застосування одного й того ж терміну «конкурентоспроможність підприємства» для визначення різних за змістом понять може призвести до спотворення змісту одного з понять шляхом надання йому якостей іншого.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні й практичні аспекти визначення сутності конкурентоспроможності підприємства досліджували в своїх роботах зарубіжні та вітчизняні автори, зокрема І. Ансофф, Б. Карлоф, Ф. Котлер, Ж.-Ж. Ламбен, М. Мескон, Г. Мінцберг, М. Портер, К. Прахалад, А.-Дж. Стрікленд, П. Самуельсон, А. Сміт, А.-А. Томпсон, Й. Шумпетер, Е. Чемберлін, Г. Хамел, Л. Акімова, П. Бечко, І. Брітченко, П. Бєлєнький, С. Важенін, І. Важеніна, І. Вінніченко, Я. Голобородько, В. Гуцуляк, В. Дикань, І. Должанський, Т. Загорна, І. Злидень, Ю. Іванов, Ж. Крючкова, Д. Копанцев, Л. Кривенко, П. Крилатков, І. Піддубний, А. Піддубна, І. Смолін, А. Татаркін, Х. Фасхієв, Е. Цибульська, К. Щиборщ, О. Янковий, Л. Яремченко та інші.

Науковці по-різному трактують термін «конкурентоспроможність підприємства», використовуючи поняття «спроможність», «здатність», «можливість», «стан».

У випадку трактування терміну конкурентоспроможність через поняття «спроможність», автори надають наступні трактування:

– І. Злидень – спроможність підприємства до отримання синергетичного ефекту від раціонального використання конкурентних переваг [17];

– П. Крилатков – спроможність утримувати протягом тривалого часу свої унікальні конкурентні переваги, які воно використовує в інтересах сталого розвитку, та швидко адаптуватися до можливих майбутніх змін умов зовнішнього і внутрішнього середовища [24];

– А. Воронкова зазначає, що конкурентоспроможність як специфічна ознака, виявляється в процесі конкуренції та дозволяє зайняти свою нішу в ринковому господарстві для забезпечення розширеного відтворювання, яке передбачає покриття всіх витрат виробництва й отримання прибутку від господарської діяльності [12];

– за визначенням В. Іванюти, конкурентоспроможність підприємств означає наявність відмінностей даного підприємства від підприємств конкурентів за рівнем ефективності господарської діяльності, формами вияву яких є спроможність пристосовуватися до умов економічної кон'юнктури й задовольнити своїми товарами та послугами потреби [18].

Якщо конкурентоспроможність розглядається крізь призму здатності, то слід враховувати, що здатність – це вміння поводитись певним чином або набута властивість; властивість здійснювати, виконувати, робити що-небудь, поводити себе певним чином; в тому числі стан об'єкта, в якому він спроможний виконувати певний вид продуктивної діяльності.

Наприклад, Е. Цибульська вкладає у сенс поняття конкурентоспроможності здатність у поточному періоді та в довгостроковій перспективі забезпечувати більш високу порівняно з конкурентами ефективність виробництва та вигідність реалізації своїх товарів [45].

Б. Карлоф визначає конкурентоспроможність як здатність забезпечити кращу пропозицію порівняно з конкуруючим підприємством [19].

І. Должанський та Т. Загорна стверджують, що конкурентоспроможність підприємства – це здатність виробляти й реалізовувати швидко, дешево, якісно, продавати в достатній кількості, при високому технологічному рівні обслуговування [15].

Х. Фасхієв сприймає конкурентоспроможність підприємства як реальну і потенційну здатність розробляти, виготовляти, збувати та обслуговувати в конкретних сегментах ринку конкурентоспроможні вироби [41].

Ю. Іванов визначає конкурентоспроможність як здатність підприємства до реалізації конкурентних переваг, які дають йому змогу ефективно розвиватися порівняно з іншими підприємствами на внутрішньому та зовнішньому ринках [39].

І. Піддубний, А. Піддубна розуміють під цим терміном потенціальну або реалізовану здатність економічного суб'єкта до функціонування у релевантному зовнішньому середовищі, яка ґрунтується на конкурентних перевагах і відображає його позицію відносно конкурентів [29].

В. Дикань під конкурентоспроможністю розуміє здатність підприємства здійснювати свою діяльність в умовах ринкових відносин і одержувати при цьому прибуток, достатній для науково-технічного удосконалення виробництва, стимулювання працівників і підтримки продукції на високому якісному рівні [37].

Л. Акімова трактує конкурентоспроможність як здатність в умовах, що склалися, проектувати, виготовляти та збувати товари за ціновими та неціновими характеристиками більш привабливими для споживачів, аніж товари їх конкурентів [4].

Н. Дмитренко конкурентоспроможність підприємства характеризує як здатність досягти цільових ринкових позицій з відповідною чисельністю працівників і забезпечується виробництвом комерційно-перспективної продукції та ефективною діловою стратегією [14].

Н. Тарнавська, в свою чергу, характеризує конкурентоспроможність як здатність у реальному масштабі часу та перспективі формувати і використовувати систему знань, умінь і навичок спільного зі споживачем творення принадливого для нього продукту, випереджаючи за часом теперішніх і можливих конкурентів [38].

В. Гуцуляк визначає це поняття як здатність ефективно використовувати потенціал підприємства, а внутрішній потенціал – як основу утримання існуючих і розроблення нових конкурентних переваг для успішного ведення конкурентної боротьби на ринку товарів і послуг [13].

Ж. Крючкова під конкурентоспроможністю розуміє здатність підприємства у довгостроковому періоді функціонувати в умовах ринкової економіки, створюючи та реалізовуючи продукцію, яка задовольняє потреби людей та є відмінною від аналогічної, при цьому займати стійку позицію у певній галузі та отримувати регулярний прибуток, достатній для вдосконалення виробництва [25].

На думку П. Бечко та Я. Голобородько, конкурентоспроможність виявляється у здатності суб'єкта господарювання динамічно впливати на ринок для збереження його сегменту, захисту накопичених і розвитку потенційних стійких конкурентних переваг у ключових сферах бізнесу [7].

Щодо можливості, то її визначають як наявність умов, критеріїв та показників виконання завдань, що містяться в ситуаціях за сценаріями. Саме з такої точки зору розуміють конкурентоспроможність наступні науковці.

І. Вінніченко трактує це поняття як можливість його ефективної господарської діяльності й її практичної реалізації в умовах конкурентного ринку [11], О. Янковий – як можливість ефективно розпоряджатися власними й позиковими ресурсами в умовах конкурентного ринку [21], Л. Яремченко – як можливість підприємства адаптуватися до змін ринкової кон'юнктури, нового законодавства, змін податкової системи, прогнозувати цінову політику, займатися пошуком нових джерел фінансування, оптимізувати ефективність використання сировинних ресурсів, забезпечувати наявність висококваліфікованого персоналу та інші аспекти, що забезпечують необхідний для успіх компанії [50].

Розглядаючи конкурентоспроможність через призму стану підприємства, автори надають наступі визначення конкурентоспроможності:

– К. Щиборщ під конкурентоспроможністю підприємства розуміє поточний його стан на ринку (в першу чергу – частка ринку, яку воно займає) та тенденції його зміни [48];

– С. Шевельова говорить про підтримку стійких позиції на ринку, за рахунок прибуткового функціонування, та привабливість для інвесторів, за рахунок гарного іміджу серед споживачів та різноманітних суб'єктів господарювання [46];

– Л. Кривенко зазначає, що конкурентоспроможність виражає відмінність у розвитку конкретного підприємства від розвитку інших за ступенем задоволення товарами потреб споживачів і за ефективністю виробничої діяльності [23];

– як стверджує І. Брітченко, конкурентоспроможність підприємства визначає його положення серед аналогічних суб'єктів господарювання, яке залежить від спроможності використовувати різні види ресурсів ефективніше, ніж конкуренти [9];

– П. Бєлєнький визначає її як динамічну характеристику здібності підприємства адаптуватися до змін зовнішнього середовища і забезпечувати при цьому визначений рівень конкурентних переваг [8];

– І. Смолін розглядає її як нову якісну характеристику організації, що забезпечує її конкурентний успіх, основою якої слугує комплекс позитивних відмінностей, достатніх для протистояння негативному впливу зовнішнього середовища для реалізації визначених цілей [36].

Постановка завдання. За результатами вивчення підходів до розкриття сутності конкурентоспроможності підприємства через різні поняття, виникає необхідність дослідити генезис базових економічних теорій та уточнити загальний понятійний апарат теорії конкурентоспроможності, що дасть змогу сформувати терміносистему дослідження конкурентоспроможності підприємства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Хоча вважається, що термін «конкурентоспроможність» уперше був уведений М. Портером у 80-х роках XX ст., про різні аспекти конкуренції і конкурентних переваг дискутували набагато раніше, визначивши, таким чином, більшість напрямів та засад наступних і сучасних наукових поглядів на це поняття.

Сучасний стан теорій конкурентоспроможності обумовлений не тільки результатами їх генезису в історичній ретроспективі, але й зрушеннями в економічних відносинах, функціонуванні ринків і економіки в цілому. Вказане обумовлює необхідність чіткої ідентифікації методологічного значення сучасних теорій для проведення досліджень інноваційної конкурентоспроможності та потребує зваженої оцінки й розвитку методичних прийомів і підходів до вивчення конкурентних явищ і процесів, основи яких закладені у вказаних теоріях.

За результатами змістовного огляду розвитку існуючих напрацювань щодо розуміння конкурентоспроможності можна стверджувати, що всі вони базуються на загальних теоріях конкуренції.

Дослідження теорій конкурентоспроможності неможливе без аналізу історичної трансформації наукових уявлень про цей феномен. Пояснюється це тим, що за час свого існування людство пройшло кілька

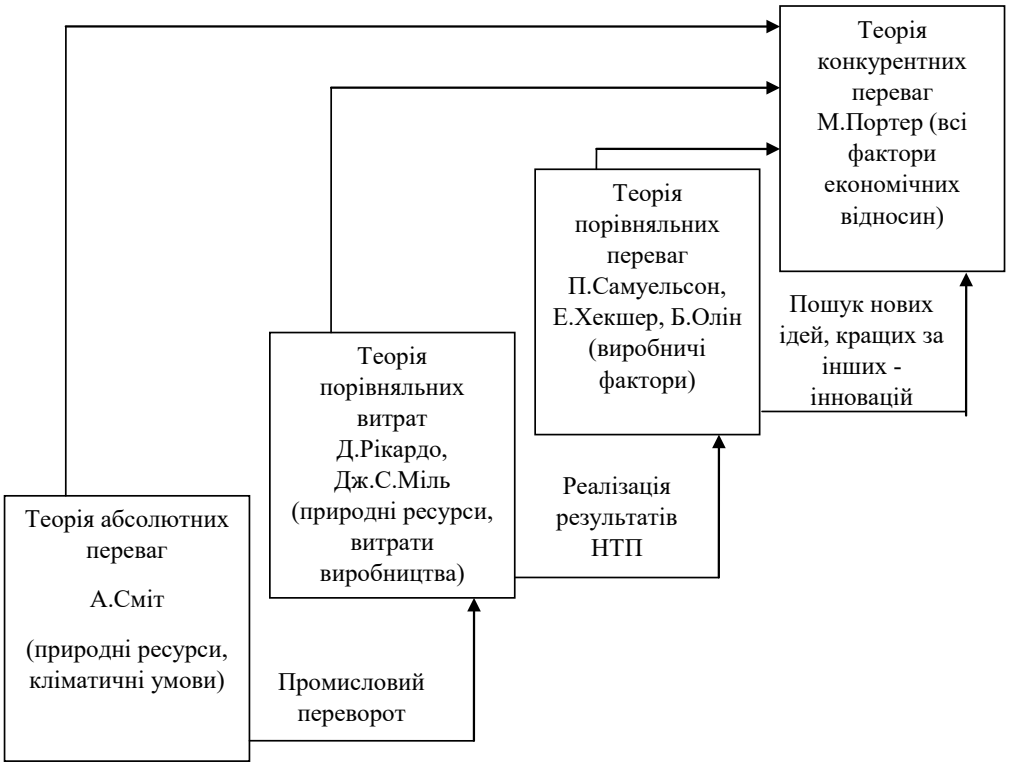

Рис. 1. Еволюція базових економічних теорій щодо дослідження конкурентоспроможності

Джерело: узагальнено автором

етапів розвитку, особливості кожного з яких визначали розуміння сутності одного й того ж процесу або явища по-різному.

Довгий еволюційний шлях розвитку теоретичних поглядів на конкурентоспроможність обумовив існування різних шкіл та підходів до визначення сутності цього поняття. Незаперечним є факт, що представники різних періодів суспільного розвитку акцентують увагу тільки на тих характеристиках явища, що якнайбільше відповідають особливостям та проблематиці їх часу. Врахування ж думок дослідників кожного окремого періоду дасть змогу виявити всю сукупність характерних для досліджуваного об'єкту рис і, в результаті критичного аналізу, виявити та систематизувати ті з них, що мають цінність у сучасних умовах.

Основні етапи еволюції базових економічних теорій конкурентоспроможності наведені на рис. 1.

Для економічної теорії, запропонованої А. Смітом, важливим у теоретичному плані було те, що саме суперництво призводить до оптимізації розподілу ресурсів всередині галузей. Таким чином він прагнув закласти основи теорії оптимального розподілу наявних ресурсів в умовах досконалої конкуренції, що дозволяє підприємствам бути конкурентоспроможними.

Фактично, переосмислюючи ідеї теорії абсолютних переваг А. Сміта, теорії порівняльних витрат Д. Рікардо і Дж. Мілля, теорії порівняльних переваг Е. Хекшера, Б. Оліна, П. Самуельсона, М. Портер у рамках своєї теорії конкурентних переваг робить важливий висновок про те, що інновації є одним з найбільш головних джерел конкуренції.

Узагальнення теоретичних положень щодо категорії «конкурентоспроможність підприємства» можна провести за допомогою абстрактно-логічного опрацювання існуючих визначень (табл. 1).

Таблиця 1

Абстрактно-логічний аналіз характеристик та ознак терміну «конкурентоспроможність підприємства»

Елемент терміносистеми	Ознака	Характеристика	Автори
Конкурентні переваги	формуюча	здатність	Б. Карлоф, І. Должанський, Т. Загорна, Е. Цибульська, Ю. Іванов, І. Піддубний, А. Піддубна, Л. Акімова, В. Гуцуляк, Ж. Крючкова, П. Бечко, Я. Голобородько, Х. Фасхієв, В. Дикань
Конкурентний потенціал	формуюча	можливість	І. Вінніченко, О. Янковий, Л. Яремченко
Конкурентний статус	результуюча	стан	Л. Кривенко, І. Брітченко, П. Бєлєнький, І. Смолін, К. Щиборщ
Конкурентний імунітет	результуюча	спроможність	І. Злидень, П. Крилатков, А. Татаркін, С. Важенін, І. Важеніна, Д. Копанцев

Джерело: узагальнено автором

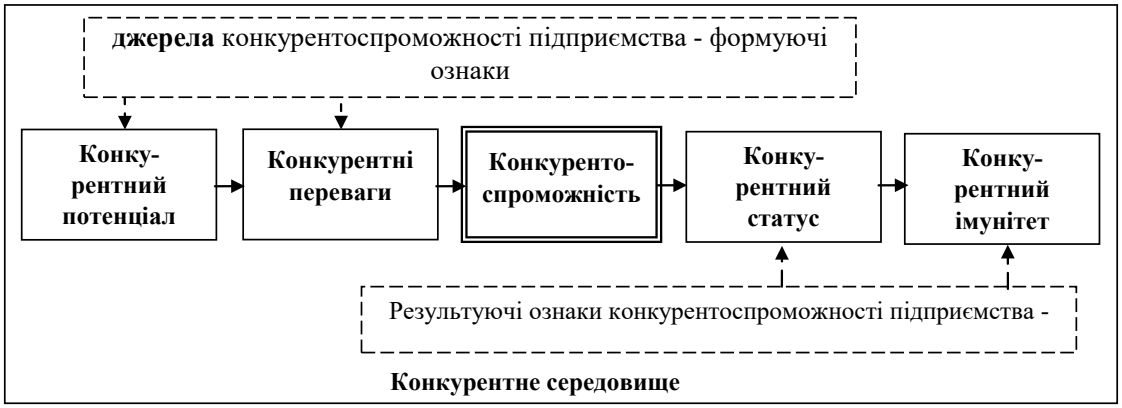

Рис. 2. Терміносистема дослідження конкурентоспроможності підприємства

Джерело: узагальнено автором

Як видно з табл. 1, конкурентоспроможність є сукупністю формуючих та результуючих ознак, які характеризують якісну сторону функціонування підприємства та зміна яких відображає його характеристики – можливість, здатність, спроможність та стан.

Дослідження термінів у етимологічному сенсі дозволяє більш якісно і повно відобразити їх зміст в контексті виявлення взаємопов'язаних понять. Окремо слід звернути увагу на той факт, що результатом формування терміносистеми є упорядкована відповідно до обраного в процесі дослідження терміну сукупність понять і взаємозв'язків між ними. При цьому підходи до візуального відображенню сутності терміносистеми і способи її графічної інтерпретації різноманітні.

Для формування переліку понять, які характеризують конкурентоспроможність підприємства, необхідно сформувати терміносистему дослідження.

Терміносистема дослідження конкурентоспроможності підприємства включає основні поняття, що описують ринкову позицію підприємства стосовно конкурентів: «конкурентний потенціал», «конкурентна перевага», «конкурентоспроможність», «конкурентний імунітет», «конкурентний статус» (рис. 2, табл. 2).

Таким чином, за результатами розкриття сутності терміносистеми дослідження конкурентоспроможності підприємства, можна констатувати, що:

– поняття «конкурентна перевага» не можливо розглядати без визначення поняття «конкурентний потенціал», що забезпечує створення широких можливостей підприємства для заохочення та збереження споживачів;

– прийнятним є розуміння під конкурентним статусом стан підприємства, за якого відбувається ефективне використання його потенціалу;

– можливість та здатність перевершити конкурентів завдяки використанню конкурентних переваг та недопущенню конкурентних прорахунків в процесі конкурентної боротьби на ринку, в підсумку формують конкурентоспроможність підприємства, від якої його залежить конкурентний статус та конкурентний імунітет;

– можливість та здатність формує конкурентоспроможність, яка впливає на стан та спроможність підприємства функціонувати в певних умовах.

Узагальнити уявлення про конкурентоспроможність дозволяє побудова семантичного трикутника Фреге. Семантичний трикутник Фреге по відношенню до терміну «конкурентоспроможність підприємства» передбачає приведення у відповідність денотату та концепту через правильне формування їх змістовного навантаження (рис. 3).

Отже, на основі семантичного трикутника можна дати наступне трактування конкурентоспроможності підприємства як його стану, в якому воно є спроможним до конкурентної боротьби, а наявність конкурентного потенціалу та сформованих на його основі конкурентних переваг відображує можливість та здатність це робити за їх рахунок та не допускати конкурентних прорахунків.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Таким чином, вище висвітлено результати дослідження підходів щодо визначення сутності понять «спроможність» або «здатність», «можливість»,

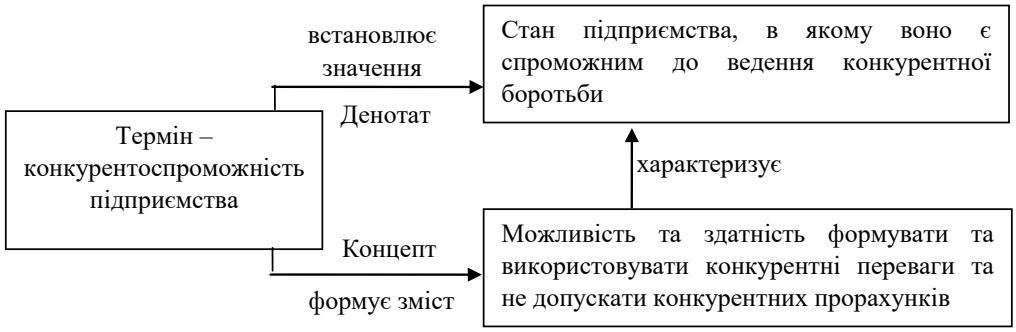

Рис. 3. Семантичний трикутник Фреге терміну «конкурентоспроможність підприємства»

Таблиця 2

Розкриття елементів терміносистеми дослідження конкурентоспроможності підприємства

Автор	Визначення
Елемент терміносистеми – конкурентний потенціал	
Г. Рахімова [32]	«сукупність наявних природних, матеріальних, трудових, фінансових ресурсів і можливостей об'єктів та/або суб'єктів господарювання, які в подальшому в процесі їх використання надають перевагу підприємству перед конкурентами»
П. Забєлін, Н. Моісєєва [16]	«потенційну можливість або поточні передумови зберігати і збільшувати конкурентоспроможність у довгостроковому періоді»
О. Бабина [6]	«внутрішні і зовнішні конкурентні можливості підприємства, які дозволяють йому проводити ефективну конкурентну боротьбу на ринку шляхом оптимального використовування матеріальних і нематеріальних ресурсів»
І. Кирчата, Г. Поясник [20]	«систематизований комплекс взаємоузгоджених можливостей і ресурсів внутрішнього середовища підприємства, який забезпечує отримання конкурентних переваг в умовах змінюваного зовнішнього середовища та обмежених ресурсів, сприяє досягненню поставлених конкурентних цілей та при раціональному використанні забезпечує підприємству високий конкурентний статус»
Елемент терміносистеми – конкурентна перевага	
В. Шинкаренко, А. Бондаренко [47]	«перевага, вища компетентність підприємства у порівнянні зі своїми конкурентами, що заснована на досягнутому рівні конкурентного статусу, достатності й ефективності використання конкурентного потенціалу»
С. Попов [30]	«характеристики, які створюють для підприємства, що виробляє або реалізує окремий продукт, певні переваги над конкурентами»
П. Забєлін, Н. Моісєєва [16]	«інтегральна стосовно конкурентоспроможності й конкурентного потенціалу величина, що характеризує здатність підприємства успішно конкурувати у коротко– і довготерміновому періодах»
В. Маркова, С. Кузнецова [27]	«унікальні відчутні і невловимі ресурси, якими володіє суб'єкт господарювання, а також стратегічно важливі для нього сфери бізнесу, які дають змогу перемагати в конкурентній боротьбі»
Елемент терміносистеми – конкурентний статус	
Д. Акопян, І. Суворов [5]	«відбиває чітко конкретне положення фірми в конкурентному середовищі в певний момент часу і вже маючи певний статус на ринку, підприємство використовує його для формування своєї конкурентоспроможності»
О. Тридід [40]	«комплексна порівняльна характеристика підприємства відносно конкурентів, що відображає його внутрішній потенціал, позицію в конкурентних сегментах ринку й здатність утримувати її під впливом дестабілізаційних факторів зовнішнього середовища»
Н. Кузьминчук, О. Терованесова [26]	«передумова досягнення того або іншого рівня конкурентної переваги, тобто головної мети конкурентної боротьби на ринку»
Елемент терміносистеми – конкурентний імунітет	
А. Татаркін, І. Важеніна, С. Важенін, Д. Копанцев [10; 22]	«здатність суб'єкта не лише успішно вести конкурентну боротьбу, а й протистояти потенційним ризикам зовнішніх і внутрішніх потрясінь, а також динамічно відновлюватися після деструктивних явищ завдяки наявності внутрішніх, іноді ще не затребуваних і не задіяних, ресурсів і активів»
О. Балацький [49]	«фінансова, стратегічна, операційна, інформаційна, корупційна та репутаційна вразливість підприємства, що викликана масштабністю конкурентної боротьби»

Джерело: узагальнено автором

та запропоновано ідею їх розгляду в контексті конкуренції для усунення розбіжностей у поглядах, визначеннях термінів у словниках, що сприятиме уточненню загального понятійного апарату теорії конкурентоспроможності, а саме – можливість та здатність формує конкурентоспроможність, яка впливає на стан та спроможність підприємства функціонувати в певних умовах.

При цьому, еволюція базових економічних теорій щодо дослідження конкурентоспроможності та опрацювання значної кількості праць науковців свідчить, що багато авторів зосереджують свою увагу саме на обов'язковій приналежності інновацій до конкурентоспроможності в різних аспектах. Зокрема, в своїх попередніх дослідженнях [1; 42; 43; 44] було встановлено, що існує зв'язок конкурентоспроможності і інновацій, що вказує на певні характеристики загальної системи економічних відносин, що виникають між учасниками спільного конкурентного ринку за певною уточнюючою ознакою. Ці поняття мають діалектичний взаємозв'язок. Бажання підвищити свою конкурентоспроможність змушує підвищувати оперативність реакції підприємства на бажання споживачів та забезпечує високий дохід для того, хто намагається забезпечити собі певні конкурентні переваги. Натомість саме наявність інновацій дає змогу отримувати позитивні ефекти в процесі конкурентної боротьби.

Але попри наявний доробок та звернення уваги до інноваційної складової як одного з визначальних факторів конкурентної боротьби та забезпечення конкурентоспроможності підприємства, у більшості наявних визначень і класифікацій фактично відсутнє наближення до розуміння сутності інноваційної конкурентоспроможності, що потребує більш ґрунтовних досліджень. З огляду на вищезазначене, наступним кроком нашого дослідження є розгляд інноваційної конкурентоспроможності підприємства.

Список використаних джерел:

1. Fisunenko P.A. Background of forming the relevant level of economic security of the enterprise: efficiency, innovation, and competitiveness / Economic sciences: priority directions of modernization : collective monograph / L.B. Barannik, O.L. Galtsova, O.V. Horniak, T.V. Derkach, etc. Lviv : Liha-Pres, 2019. P. 206–222.
2. Heckscher E. The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income 1919. Philadelphia, Pa. [u.a.]: Blakiston, 300 p.
3. Ohlin B. Interregional and International Trade. London : Routledge, 1998. 617 p.
4. Акімова Л.М., Корж М.В., Чуб І.В. Управління конкурентоспроможністю промислового підприємства : монографія. Рівне : НУВГП, 2017. 121 с.
5. Акопян А.В., Суворов И.А. Сравнительный анализ понятий «конкурентоустойчивость» и «конкурентоспособность» организаций сферы услуг. *Вестник университета*. 2019. № 4. С. 50–53.
6. Бабина О.Є. Потенціал як системна економічна категорія. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2011. № 36. С. 23–26.
7. Бечко П.К., Голобородько Я.О. Теоретичні засади сутності економічних категорій «конкуренція» і конкурентоспроможність». *Ефективна економіка*. 2015. № 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_7_14 (дата звернення: 10.12.2019).
8. Бєлєнький П. Дослідження проблем конкурентоспроможності. *Вісник НАН України*. 2007. № 5. С. 9–18.
9. Брітченко І.Г., Ладунка І.С. Актуальні проблеми підвищення конкурентоспроможності продукції вітчизняних підприємств. *Науковий вісник Ужгородського університету. Сер. Економіка*. 2015. Вип. 1(1). С. 116–118.
10. Важенина И.С., Важенин С.Г. Методические ориентиры мониторинга конкурентного иммунитета территории. *Экономический анализ: теория и практика*. 2013. № 35 (338). С. 23–31.
11. Вініченко І.І. Еволюція підходів у дослідженні конкурентоспроможності. *Агросвіт*. 2012. Вип. 8. С. 3–6.
12. Воронкова А.Е. Конкурентоспроможність підприємства: механізм управління та діагностика. *Економіка промисловості*. 2009. № 3. С. 133–137.
13. Гуцуляк. В.Р. Концептуальні підходи до оцінки рівня конкурентоспроможності сільськогосподарських підприємств. *Агросвіт*. 2016. № 24. С. 82–85.
14. Дмитренко Н.М. Конкурентоспроможність переробних підприємств малого бізнесу в АПК : дис. … канд. екон. наук : 08.00.04 / Херсонський держ. ун-т. Херсон, 2008. 191 с.
15. Должанський І.З., Загорна Т.О. Конкурентоспроможність підприємства : навч. посіб. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 384 с.
16. Забелин П.В., Моисеева И.К. Основы стратегического управления. Москва : Информационно-внедренческий центр «Маркетинг», 1998. 195 с.
17. Злидень І.М. Концептуальні засади системного управління конкурентним потенціалом. *Вісник Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна. Економічна серія*. 2005. С. 63–67.
18. Іванюта В.Ф. Теоретико-методологічні підходи формування конкурентоспроможності. *Агроінком*. 2008. № 1-2. С. 97–101.
19. Карлоф Б. Деловая стратегия : [Концепция. Содержание. Символы] : Пер. с англ. Москва : Экономика, 1991. 238 с.
20. Кирчата І.М., Поясник Г.В. Управління конкурентоспроможністю підприємства в глобальному середовищі : монографія. Харків : ХНАДУ, 2009. 160 с.
21. Конкурентоспроможність підприємства: оцінка рівня і напрями підвищення : монографія / за ред. О.Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2013. 470 с.
22. Копанцев Д.В., Важенин С.Г. Уязвимость и жизнестойкость компаний в современном экономическом пространстве. *Экономика региона*. 2011. № 3. С. 224–228.
23. Кривенко Л.В. Сучасні механізми забезпечення конкурентоспроможності національної економіки : монографія / за заг. ред. Л.В. Кривенко. Суми : СумДУ, 2018. 330 с.
24. Крылатков П.П., Блинков И.О. Формирование конкурентного иммунитета промышленных предприятий в условиях новой индустриализации. *Известия УрГЭУ*. 2016. № 2(64). С. 68–77.
25. Крючкова Ж.В. Сутність конкуренції і конкурентоспроможності аграрних підприємств як економічних категорій. *Інвестиції: практика та досвід*. 2016. № 12. С. 49–53.
26. Кузьминчук Н.В., Терованесова О.Ю. Конкурентний статус підприємства: теоретичний аспект. *Ефективна економіка та менеджмент: теорія і практика* : Міжнар. наук.-практ. конф., 14-15 лист. 2014 р. Дніпропетровськ : Гельветика, 2014. С. 63–66.
27. Маркова В.Д., Кузнецова С.А. Стратегический менеджмент. Москва : ИНФРА-М; Новосибирск : Сибирское соглашение, 2000. 288 с.
28. Милль Дж.С. Основы политической экономии. В 3 т. Москва : Прогресс, 1980. 497 с.
29. Піддубний І., Піддубна Л. Теорія конкурентоспроможності: сучасний стан і предметно-методологічні аспекти розвитку. *Економіка України*. 2007. № 8. С. 52–60.
30. Попов С.А. Стратегическое управление. Москва : Вильямс, 2000. 495 с.
31. Портер М. Конкуренция. Пер. с англ. Москва : Издательский дом «Вильямс», 2005. 608 с.
32. Рахимова Г.С. Конкурентный потенциал и конкурентная стратегия в совокупности отношений конкурентоспособности : дис. … канд. экон. наук : 08.00.01 / Казанский государственный технический университет им. А.Н. Туполева. Казань, 2003. 150 с.
33. Рикардо Д. Начала политической экономии и налогообложения. Сочинения. Т. 1. Москва : Госполитиздат, 1955. 360 с.
34. Самуэльсон П.Э. Монополистическая конкуренция революция в теории / пер. И.В. Попович. Вехи экономической мысли. Т. 2. Теория фирмы / Под ред. В.М. Гальперина. СПб. : Экономическая школа, 2000. 534 с.
35. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов. Москва : Эксмо, 2016. 1056 с.
36. Смолін І.В. Стратегічна конкурентоспроможність підприємства: змістовні імперативи та критерії оцінювання. *Стратегія економічного розвитку України.* 2015. № 36. С. 126–137.
37. Стратегічне управління : навч. посіб. В.Л. Дикань та ін. Київ : Центр учбової літератури, 2013. 272 с.
38. Тарнавська Н.П. Управління конкурентоспроможністю підприємств: теорія, методологія, практика : монографія. Тернопіль : Економічна думка, 2008. 570 с.

39. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства : монографія / за заг. ред. Ю.Б. Іванова, О.М. Тищенка. Харків : ІНЖЕК, 2006. 384 с.

40. Тридід О.М. Стратегія розвитку підприємства в умовах кризи : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра екон. наук : 08.06.01. Донецьк, 2003. 24 с.

41. Фасхиев Х. Оценка конкурентоспособности новой техники. *Маркетинг*. 1998. № 6. С. 25–35.

42. Фісуненко П.А. Забезпечення економічної безпеки підприємства: сутність, принципи, функції, методи, засоби. *Економічний простір*. 2019. № 152. Дніпро : ПДАБА. С. 176–203.

43. Фісуненко П.А. Конкурентоспроможність, ефективність та економічна безпека підприємства: взаємозв'язок ключових характеристик. *Економіка: проблеми теорії та практики*. 2010. Вип. 264. Т. XI. Дніпропетровськ : ДНУ. С. 1598–1606.

44. Фісуненко П.А., Нагорний В.В., Левченко В.Ф. Сучасні підходи до визначення сутності економічної безпеки підприємства. *Економічний простір*. 2008. № 20/1. Дніпропетровськ : ПДАБА. С. 139–144.

45. Цибульська Е.І., Мацигура В.І. Теоретичні підходи до формування стратегії підвищення конкурентоспроможності організації. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство*. 2018. Вип. 22. Ч. 3. С. 98–102.

46. Шевельова С.О. Конкурентоспроможність молочного підкомплексу : монографія. Тернопіль : Збруч, 2001. 408 с.

47. Шинкаренко В.Г., Бондаренко А.С. Управление конкурентоспособностью предприятия. Харьков : ХНАДУ, 2003. 188 с.

48. Щиборщ К.В. Сравнительный анализ конкурентоспособности и финансового состояния отрасли и/или региона. *Маркетинг в России и за рубежом*. 2000. № 5. С. 21–29.

49. Экономический потенциал административных и производственных систем : монография / под общ. ред. О.Ф. Балацкого. Суммы : Университетская книга, 2006. 972 с.

50. Яремченко Л.М. Конкурентоспроможність підприємства: економічна сутність та чинники впливу. *Теоретичні, методологічні та практичні аспекти конкурентоспроможності підприємств : монографія* / за ред. О.Г. Янкового. Одеса : Атлант, 2017. С. 57–66.

References:

1. Fisunenko P. A., Barannik L.B, Galtsova O. L., Horniak O. V., Derkach T. V. (2009) Background of forming the relevant level of economic security of the enterprise: efficiency, innovation, and competitiveness. Economic sciences: priority directions of modernization: collective monograph. Lviv: Liha-Pres, pp. 206–222.

2. Heckscher E. (1919) The Effect of Foreign Trade on the Distribution of Income. Philadelphia: Blakiston, 300 p.

3. Ohlin B. (1998) Interregional and International Trade. London: Routledge, 617 p.

4. Akimova L. M., Korzh M. V., Chub I. V. (2017) *Upravlinnja konkurentospromozhnistju promyslovogo pidpryjemstva: monografija* [Management of competitiveness of the industrial enterprise: monograph]. Rivne: NUVGP, 121 p. (in Ukrainian)

5. Akopjan A. V., Suvorov I. A. (2019) Sravnitelnyj analiz ponjatij «konkurentoustojchivost» i «konkurentosposobnost» organizacij sfery uslug [Comparative analysis of the concepts of «competitiveness» and «competitiveness» of organizations in the service sector]. *Vestnik universiteta,* no. 4, pp. 50–53.

6. Babyna O. Je. (2011) Potencial jak systemna ekonomichna kategorija [Potential as a systemic economic category]. *Visnyk ekonomiky transportu i promyslovosti,* no. 36, pp. 23–26.

7. Bechko P. K., Goloborodko Ja. O. (2015) Teoretychni zasady sutnosti ekonomichnyh kategorij «konkurencija» i konkurentospromozhnist» [Theoretical principles of the essence of economic categories «competition and competitiveness»]. *Efektyvna ekonomika,* no. 7. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2015_7_14 (accessed 10 December 2019).

8. Bjeljenkyj P. (2007) Doslidzhennja problem konkurentospromozhnosti [Research of competitiveness problems]. *Visnyk NAN Ukrainy*, no. 5, pp. 9–18.

9. Britchenko I. G., Ladunka I. S. (2015) Aktualni problemy pidvyshhennja konkurentospromozhnosti produkcii vitchyznjanyh pidpryjemstv [Current problems of increasing the competitiveness of domestic enterprises]. *Naukovyj visnyk Uzhgorods'kogo universytetu. Ser. Ekonomika,* vol. 1, no. 1, pp. 116–118.

10. Vazhenina I. S., Vazhenin S. G. (2013) Metodicheskie orientiry monitoringa konkurentnogo immuniteta territorii [Methodological guidelines for monitoring the competitive immunity of the territory]. *Jekonomicheskij analiz: teorija i praktika,* vol. 338, no. 35, pp. 23–31.

11. Vinichenko I. I. (2012) Evoljucija pidhodiv u doslidzhenni konkurentospromozhnosti [Evolution of approaches in the study of competitiveness]. *Agrosvit*, no. 8, pp. 3–6.

12. Voronkova A. E. (2009) Konkurentospromozhnist pidpryjemstva: mehanizm upravlinnja ta diagnostyka [Competitiveness of the enterprise: management mechanism and diagnostics]. *Ekonomika promyslovosti*, no. 3, pp. 133–137.

13. Guculjak V. R. (2016) Konceptualni pidhody do ocinky rivnja konkurentospromozhnosti silskogospodarskyh pidpryjemstv [Conceptual approaches to assessing the level of competitiveness of agricultural enterprises]. *Agrosvit,* no. 24, pp. 82–85.

14. Dmytrenko N. M. (2008) *Konkurentospromozhnist pererobnyh pidpryjemstv malogo biznesu v APK* [Competitiveness of processing enterprises of small business in agrarian and industrial complex] (PhD Thesis), Herson: Herson National University.

15. Dolzhanskyj I. Z., Zagorna T. O. (2006) *Konkurentospromozhnist pidpryjemstva: navch. posib.* [Competitiveness of the enterprise: textbook]. Kyiv: Centr navchalnoi literatury. (in Ukrainian)

16. Zabelin P. V., Moiseeva I. K. (1998) *Osnovy strategicheskogo upravlenija* [Fundamentals of strategic management]. Moscow: Informacionno-vnedrencheskij centr «Marketing». (in Russian)

17. Zlyden I. M. (2005) Konceptualni zasady systemnogo upravlinnja konkurentnym potencialom [Conceptual principles of system management of competitive potential]. *Visnyk Harkivskogo nacionalnogo universytetu im. V.N. Karazina. Ekonomichna serija,* pp. 63–67.

18. Ivanjuta V. F. (2008) Teoretyko-metodologichni pidhody formuvannja konkurentospromozhnosti [Theoretical and methodological approaches to the formation of competitiveness]. *Agroinkom,* no. 1-2, pp. 97–101.

19. Karlof B. (1991) *Delovaja strategija: Koncepcija. Soderzhanie. Simvoly* [Business strategy: Concept. Content. Symbols]. Moscow: Jekonomika. (in Russian)

20. Kyrchata I. M., Pojasnyk G. V. (2009) *Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpryjemstva v globalnomu seredovyshhi: monografija* [Management of enterprise competitiveness in the global environment: a monograph]. Harkiv: HNADU. (in Ukrainian)

21. Jankovoy O. G. (ed.) (2013) *Konkurentospromozhnist pidpryjemstva: ocinka rivnja i naprjamy pidvyshhennja: monografija* [Competitiveness of the enterprise: assessment of the level and direction of improvement: a monograph]. Odesa: Atlant. (in Ukrainian)

22. Kopancev D. V., Vazhenin S. G. (2011) Ujazvimost i zhiznestojkost kompanij v sovremennom jekonomicheskom prostranstve [Vulnerability and resilience of companies in the modern economic space]. *Jekonomika regiona,* no. 3, pp. 224–228.

23. Kryvenko L. V. (ed.) (2018) *Suchasni mehanizmy zabezpechennja konkurentospromozhnosti nacionalnoi ekonomiky: monografija* [Modern mechanisms for securing the competitiveness of the national economy: monograph]. Sumy: SumDU. (in Ukrainian)

24. Krylatkov P. P., Blinkov I. O. (2016) Formirovanie konkurentnogo immuniteta promyshlennyh predprijatij v uslovijah novoj industrializacii [Formation of competitive immunity of industrial enterprises in the context of new industrialization]. *Izvestija UrGJeU,* vol. 2, no. 64, pp. 68–77.

25. Krjuchkova Zh. V. (2016) Sutnist konkurencii i konkurentospromozhnosti agrarnyh pidpryjemstv jak ekonomichnyh kategorij [he essence of competition and competitiveness of agricultural enterprises as economic categories]. *Investycii: praktyka ta dosvid,* no. 12, pp. 49–53.

26. Kuzmynchuk N. V., Terovanesova O. Ju. (2014) Konkurentnyj status pidpryjemstva: teoretychnyj aspekt [Competitive status of the enterprise: theoretical aspect]. Proceedings of the *Efektyvna ekonomika ta menedzhment: teorija i praktyka (Ukraine, Dnipro, November 14-15, 2014).* Dnipro: Gelvetyka, pp. 63–66.

27. Markova V. D., Kuznecova S. A. (2000) *Strategicheskij menedzhment* [Strategic management]. Moscow: INFRA-M; Novosibirsk: Sibirskoe soglashenie. (in Russian)

28. Mill Dzh. S. (1980) *Osnovy politicheskoj jekonomii* [Fundamentals of Political Economy]. Moskow: Progress. (in Russian)

29. Piddubnyj I., Piddubna L. (2007) Teorija konkurentospromozhnosti: suchasnyj stan i predmetno-metodologichni aspekty rozvytku [Theory of competitiveness: current status and subject-methodological aspects of development]. *Ekonomika Ukrainy,* no. 8, pp. 52–60.

30. Popov S. A. (2000) *Strategicheskoe upravlenie* [Strategic management]. Moskow: Vil'jams. (in Russian)

31. Porter M. (2005) *Konkurencija* [Competition]. Moskow: Izdatelskij dom «Viljams». (in Russian)

32. Rahimova G. S. (2003) *Konkurentnyj potencial i konkurentnaja strategija v sovokupnosti otnoshenij konkurentosposobnosti* [Competitive potential and competitive strategy in the totality of competitiveness relations]. (PhD Thesis). Kazan: Kazanskij gosudarstvennyj tehnicheskij universitet im. A.N. Tupoleva.

33. Rikardo D. (1955) *Nachala politicheskoj jekonomii i nalogooblozhenija. Sochinenija* [The beginnings of political economy and taxation. Essays]. Moscow: Gospolitizdat. (in Russian)

34. Samujelson P. Je. (2000) *Monopolisticheskaja konkurencija revoljucija v teorii* [Monopolistic competition revolution in theory]. SPb: Jekonomicheskaja shkola. (in Russian)

35. Smit A. (2016) *Issledovanija o prirode i prichinah bogatstva narodov* [Research on the nature and causes of the wealth of peoples]. Moskow: Jeksmo. (in Russian)

36. Smolin I. V. (2015) Strategichna konkurentospromozhnist pidpryjemstva: zmistovni imperatyvy ta kryterii ocinjuvannja [Strategic competitiveness of the enterprise: meaningful imperatives and evaluation criteria]. *Strategija ekonomichnogo rozvytku Ukrainy,* no. 36, pp. 126–137.

37. Dykan V. L. (2013) *Strategichne upravlinnja: navch. posib.* [Strategic management: textbook]. Kyiv: Centr uchbovoi' literatury. (in Ukrainian)

38. Tarnavska N. P. (2008) *Upravlinnja konkurentospromozhnistju pidpryjemstv: teorija, metodologija, praktyka* [Enterprise competitiveness management: theory, methodology, practice]. Ternopil: Ekonomichna dumka. (in Ukrainian)

39. Ivanov Ju. B., Tyshenko O. M. (eds.) (2006) *Teoretychni osnovy konkurentnoi strategii pidpryjemstva: monografija* [Theoretical foundations of competitive strategy of the enterprise: monograph]. Harkiv: INZhEK. (in Ukrainian)

40. Trydid O. M. (2003) *Strategija rozvytku pidpryjemstva v umovah kryzy* [Strategy of enterprise development in the conditions of crisis]. (PhD Thesis), Donetsk.

41. Fashiev H. (1998) Ocenka konkurentosposobnosti novoj tehniki [Assessment of the competitiveness of new technology]. *Marketing,* no. 6, pp. 25–35.

42. Fisunenko P. A. (2019) Zabezpechennja ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstva: sutnist, pryncypy, funkcii, metody, zasoby [Ensuring the economic safety of the enterprise: day, principle, function, methods]. *Ekonomichnyj prostir*, no. 152, pp. 176–203.

43. Fisunenko P. A. (2010) Konkurentospromozhnist, efektyvnist ta ekonomichna bezpeka pidpryjemstva: vzajemozvjazok kljuchovyh harakterystyk [Competitiveness, efficiency and economical safety of the enterprise: interconnection of key characteristics]. *Ekonomika: problemy teorii ta praktyky*, vol. 10, no. 264, pp. 1598–1606.

44. Fisunenko P. A., Nagornyj V. V., Levchenko V. F. (2008) Suchasni pidhody do vyznachennja sutnosti ekonomichnoi bezpeky pidpryjemstva [Modern definitions of the economic security of the enterprise]. *Ekonomichnyj prostir,* no. 20/1, pp. 139–144.

45. Cybulska E. I., Macygura V. I. (2018) Teoretychni pidhody do formuvannja strategii pidvyshhennja konkurentospromozhnosti organizacii [Theoretically, go to the formulation of the strategy of advancing the competitiveness of the organization]. *Naukovyj visnyk Uzhgorodskogo nacionalnogo universytetu. Ser. Mizhnarodni ekonomichni vidnosyny ta svitove gospodarstvo,* vol. 3, no. 22, pp. 98–102.

46. Shevelova S. O. (2001) *Konkurentospromozhnist molochnogo pidkompleksu: monografija* [Competitiveness of the dairy complex: monograph]. Ternopil: Zbruch. (in Ukrainian)

47. Shinkarenko V. G., Bondarenko A. S. (2003) *Upravlenie konkurentosposobnostju predprijatija* [Enterprise competitiveness management]. Harkov: HNADU. (in Russian)

48. Shhiborshh K. V. (2000) Sravnitelnyj analiz konkurentosposobnosti i finansovogo sostojanija otrasli i/ili regiona [Comparative analysis of the competitiveness and financial condition of the industry and / or region]. *Marketing v Rossii i za rubezhom*, no. 5, pp. 21–29.

49. Balackyi O. F. (ed.) (2006) *Jekonomicheskij potencial administrativnyh i proizvodstvennyh sistem: monografija* [The economic potential of administrative and production systems: monograph]. Summy: Universitetskaja kniga. (in Russian)

50. Jaremchenko L. M. (2017) *Konkurentospromozhnist pidpryjemstva: ekonomichna sutnist ta chynnyky vplyvu. Teoretychni, metodologichni ta praktychni aspekty konkurentospromozhnosti pidpryjemstv: monografija* [Competitiveness of the enterprise: economic essence and factors of influence. Theoretical, methodological and practical aspects of enterprise competitiveness: monograph. Odesa: Atlant. (in Ukrainian)